

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA ÚSTAV VĚD O UMĚNÍ A KULTUŘE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**DEZINFORMACE V SOUČASNÉM ČESKÉM MEDIÁLNÍM
PROSTORU**

Autorka: Tereza Čížková

Studijní obor: Kulturní studia

Vedoucí práce: Mgr. David Skalický, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci na téma *Dezinformace v českém mediálním prostoru* vypracovala samostatně, s použitím pramenů a literatury, které jsou uvedeny v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 8. 5. 2023

Tereza Čížková

Poděkování

Moje poděkování patří vedoucímu mé bakalářské práce doktoru Davidu Skalickému. Děkuji za ochotu a trpělivost při vedení této práce a za cenné rady a připomínky.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se bude zabývat především pojmy dezinformace a fake news a to převážně v českém mediálním prostoru. Shrne pojmy a definice, které s dezinformacemi souvisí a jevy, které je pomáhají šířit. Práce představí různé motivace jednotlivců, kteří dezinformace šíří, i motivace dezinformačních webů.

Klíčová slova: dezinformace, fake news, dezinformační web, kampaň, profit dezinformátorů

Abstract

This bachelor thesis will deal mainly with the concepts of disinformation and fake news, mainly in the Czech media space. It will summarize the concepts and definitions related to disinformation and the phenomena that help to spread it. The thesis will present the different motivations of individuals who spread disinformation, as well as the motivations of disinformation websites.

Keywords: disinformation, fake news, disinformation website, campaign, disinformation profit

Obsah

1	Úvod	7
2	Dezinformace v historii	7
3	Dezinformace	9
4	Dezinformační kampaň	10
4.1	Nejčastější dezinformace o onemocnění SARS-CoV-2	11
5	Misinformace.....	14
6	Hoaxy.....	15
6.1	Příklad hoaxu.....	16
6.2	Hoaxy o Miloši Zemanovi.....	17
6.3	Hoaxy o Jiřím Drahošovi	18
7	Propaganda	18
7.1	Bílá propaganda	19
7.2	Černá propaganda	19
7.3	Šedá propaganda.....	19
8	Argumentační klam.....	20
9	Role fungování mozku při rozhodování	21
10	Důvěra v česká média	23
11	Šíření dezinformací jednotlivci	25
12	Šíření dezinformací skrze média	26
12.1	Cíle a profit dezinformátorů	26
12.1.1	Prodej produktů	26
12.1.2	Prodej reklamy	27
12.1.3	Podpora politických kampaní.....	29
12.1.4	Prodej osobních údajů	30
13	Závěr.....	30

1 Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala téma týkající se dezinformací. Budu se věnovat především dezinformacím v dnešní době, kdy lidé čerpají informace převážně z internetu. Práce se ale zajisté dotkne i příkladů z minulosti. Dále se budu zabývat fenomény a pojmy, které s dezinformacemi souvisí nebo jsou jim podobné a také se snaží ovlivnit či zmanipulovat názory jednotlivce, určité skupiny lidí nebo celé společnosti. V práci bude vysvětleno, co jsou to hoaxy, propaganda, clickbaity, alternativní fakta, argumentační klamy etc. Všechny tyto prostředky přispívají k manipulaci veřejného mínění. Manipulace veřejného mínění je tu s námi od nepaměti. Jak již bylo zmíněno, práce bude zaměřena především na dnešní moderní dobu, kde je většina informací sdílena a vyhledávána na internetu. Samozřejmě se lživé nebo manipulativní zprávy vyskytovaly jak v blízké tak vzdálenější minulosti, jejich zdrojem bylo rádio, televize či noviny.

Je důležité se tomuto jevu věnovat, jelikož ohrožuje demokratickou společnost, jež je založena na veřejné debatě. Rychle šířící se poplašné zprávy a dezinformace rozdělují společnost a lidé, kteří jim podlehnou, mohou propadat strachům, nedůvěře ve státní instituce, nedůvěře ve veřejnoprávní média a radikalizovat se určitým směrem. Dezinformace se šíří médii například ve formě večerních zpráv, článků nebo videí. A právě média mají prostředky a schopnost určit, o čem se bude ve společnosti mluvit. Média by měla sloužit společnosti, podávat podložené informace, dohlížet na fungování státních institucí a orgánů a následně o nich referovat. Na základě těchto fakty podložených informací by si občané měli tvořit vlastní názory a následně podle svých preferencí například (ne)volit ve svobodných demokratických volbách.

2 Dezinformace v historii

Nyní uvedu krátký příklad z minulosti, jenž ukazuje, že dezinformace nejsou problémem pouze současné doby. Skvělým příkladem může být událost, která se odehrála téměř před sto lety a tou je španělská chřipka. Tehdejší pověry a smyšlené zprávy, jež se šířily veřejností, jsou často porovnávány s dezinformační kampaní okolo pandemie koronaviru. Španělská chřipka se začala šířit po celém světě ke konci první světové války, tedy v roce 1918. Během let 1918 a 1919 byla tímto virem nakažena až třetina světové populace a na následky této pandemie zemřelo přibližně 100 miliónů lidí. Zpočátku byla nemoc tajena veřejnosti a média o ní mlčela. Hlavním důvodem bylo, že se nemoc začala šířit během světové války

a potencionální strach z nakažení by mohl negativně ovlivnit válečnou morálku. Pouze ve Španělsku média informovala o nákaze a kvůli tomu nákaza dostala svůj název, ačkoliv ze Španělska nepocházela. Neznámá příčina nemoci a tehdejší zdravotnictví vytvořily prostor pro šíření dezinformací. Na začátku století se tento termín ještě nepoužíval, adekvátnější by tedy bylo mluvit o fámách a pověrách. Lidé mají tendenci z neznámého neštěstí někoho vinit. Často byli ze šíření španělské chřipky obviňováni nepřátelé. V Rio de Janeiru kolovala novinami zpráva, že virus šíří německé ponorky po celém světě a kvůli nim umírají nevinní lidé. Ze šíření byli viněni například i židé, cizinci, jazzová hudba, bombardování půdy za války etc.¹

Španělská chřipka je natolik silné téma, že se o této události objevují fake news až do současnosti. V roce 2020 se na sociálních sítích začal znovu objevovat článek z roku 2014, že pandemie španělské chřipky byla způsobena očkováním. To může být příkladem klasické lehce vyvratitelné dezinformace. Jak je uvedeno v článku na webu manipulatori.cz, v té době se nevědělo, že nemoc způsobuje virus a očkovalo se pouze proti různým druhům bakterií.² Lékaři tedy celou dobu nemoc léčili nesprávně v domněnání, že je bakteriálního původu. Až ve třicátých letech dvacátého století vědci zjistili, že se nejednalo o bakteriální onemocnění.³ Nebylo možné, aby byla nemoc způsobena očkováním. Ačkoliv trvá jen několik minut zjistit si důvěryhodné informace i tak lživou informaci v podobě obrázku, který sděloval, že v důsledku očkování proti španělské chřipce zemřelo padesát miliónů lidí, sdílelo na sociálních sítích v České republice 300 lidí. Podobné informace sdílely tisíce lidí v dalších jazycích, jako například v němčině a polštině.⁴ Na Facebooku se dokonce 31. 8. 2021 objevilo video, ve kterém bylo vyřčeno, že očkování, jež údajně způsobilo v letech 1918 – 1919 chřipku, vynalezl předek Billa Gatese Frederick Gates. Toto video během dvou dní dosáhlo 5,4 tisíce sdílení. Frederick Gates je skutečná postava z historie, s Billem Gatesem ale nemá nic

¹ MAWDSLEY, Hannah. Fake news and the flu. In: *Wellcome Collection* [online]. 2019, 18. 8. [cit. 2022-08-17]. Dostupné z: <https://wellcomecollection.org/articles/XXleHhEAACYAIdKz>

² CEMPER, Jan. *Nesmyslný narativ o tom, že prý očkování způsobilo epidemii španělské chřipky a poučení z historie* [online]. 2020, 14. 11. [cit. 2022-08-19]. Dostupné z: <https://manipulatori.cz/nesmyslny-narativ-o-tom-ze-pry-ockovani-zpusobilo-epidemii-spanelske-chripky-a-pouceni-z-historie/>

³ RAMBOUSEK, Filip. *Španělská chřipka přišla před sto lety v několika vlnách, připomíná historik medicíny Sallfellner* [online]. 2020, 15. 10. [cit. 2022-08-19]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/spanelska-chripka-prisla-pred-sto-lety-v-nekolika-vlnach-pripomina-historik-7676403>

⁴ RUSSEZKI, Jan. Očkování proti španělské chřipce v roce 1918 nezabilo 50 miliónů lidí. *AFP Na pravou míru* [online]. 2020, 16. 9. [cit. 2022-08-19]. Dostupné z: <https://napravoumiru.afp.com/ockovani-proti-spanelske-chripce-v-roce-1918-nezabilo-50-milionu-lidi>

společného. Byl to lékař narozený v roce 1886, jenž se v roce 1927 dobrovolně stal vojenským doktorem.⁵

Právě jsme si krátce ukázali šíření dezinformací v minulosti a poté v současnosti a příhodně se týkalo stejné události. V moderní době je ale oproti minulosti šíření lživých a manipulativních zpráv velice jednoduché, levné a rychlé. Jediný příspěvek na Twitteru, Instagramu, Facebooku a dalších sociálních sítích má potenciál oslovit nespočetné množství lidí.

3 Dezinformace

Dezinformaci můžeme definovat jako záměrně nepravdivou informaci.⁶ Dezinformace je součástí tzv. fake news neboli falešné zprávy. Fake news je tedy už celý žurnalistický útvar, zatímco dezinformace je jednotkou tohoto útvaru, například jedna nepravdivá informace.

Dezinformace tu s námi ale samozřejmě byly, jak již bylo řečeno, už před vznikem internetu. V knize Nejlepší kniha o fake news, dezinformacích a manipulacích je uvedeno, že původ slova nalezneme v ruském jazyce. První použití slova *dezinformatsiya* je dohledatelné v roce 1923. V padesátých letech 20. století se objevuje poprvé pojem *desinformation* v anglickém jazyce a dostává se do povědomí odborníků. V osmdesátých letech slovo dezinformace používala především zpravodajská komunita. Mezi širší veřejnost se pojem dostává teprve v posledních letech.⁷

Dezinformace většinou nemají uvedené zdroje. Nemáme tedy u nich žádnou záruku pravdivosti původní informace, za obsah a kvalitu. Často svůj původ záměrně zatajují. Mnohdy se velká část toho, co publikují dezinformační weby, zakládá na pravdě a faktech, a právě to dodává dezinformacím zdání důvěryhodnosti.⁸ Kdyby se celý obsah zprávy zakládal na lži, nejspíše by si toho mnoho příjemců všimlo, pozastavili by se nad tím, začali by pochybovat a snažili by se informace ověřit. Pokud se ale velká část zakládá na pravdě, čtenář nebo

⁵ KRUPKA, Jaroslav. *Recyklovaná lež: Španělskou chřipku prý spustil předek Billa Gatese* [online]. 2021, 2. 9. [cit. 2022-08-19]. Dostupné z: https://www.denik.cz/z_domova/spanelska-chripka-fake-news.html

⁶ Definice dezinformací a propagandy – Terorismu a měkké cíle. *Úvodní strana - Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Copyright 2022 Ministerstvo vnitra České Republiky. Všechna práva byla vyhrazena. [cit. 27. 4. 2022] Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>

⁷ GREGOR, Miloš a Petra VEJVODOVÁ. *Nejlepší kniha o fake news, dezinformacích a manipulacích!!!*. Brno: CPress, 2018. ISBN 978-80-264-1805-4. (str. 9-10)

⁸ *Ministerstvo vnitra České Republiky* [online]. [cit. 2022-08-19]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>

příjemce nemusí tuto smyšlenou nebo poupravenou nadstavbu vůbec postřehnout a jednoduše jí uvěří.

Některé dezinformační články cíleně neuvádějí zdroje, jelikož prostě neexistují. Jiné ale naopak odkazují na další dezinformační články a ty zase odkazují na další a to se opakuje několikrát celé dokola. Takové dezinformace mohou nakonec převzít i seriózní média a lživá informace se dostane k ještě větší mase lidí. Tomuto postupu postupného odkazování na další a další dezinformace se říká praní špinavých informací.⁹ Původní lživá nebo neověřená informace se zmíněním se v seriózních médiích očistí a lidé ji mylně mohou pokládat za ověřený fakt.

Šíření velkého množství dezinformací a polopravd je celosvětovým problémem. Čtenáři a příjemci se začnou v tomto množství jednoduše ztrácet nebo začnou být znechuceni či frustrováni. Dezinformace nabízejí spoustu alternativ k ověřené pravdě, až se nakonec tato pravda ztrácí. Všudypřítomnost lží postupně vyřadí z chodu naše kritické myšlení. Přestaneme si fakta ověřovat, jelikož na to již nemáme sílu a kapacitu. Při příjmu stále nových informací se mají lidé tendenci uchýlit vždy k co nejjednoduššímu řešení. Tím je například metoda zlaté střední cesty.¹⁰ To znamená, že pokud si přečteme například dva protichůdné články, místo abychom dohledali, který z nich se zakládá na faktech, jelikož jsme přehlcní informacemi, uchýlíme se k jednoduššímu řešení, a uzavřeme to tak, že pravda bude asi někde uprostřed. Vnitřně se pak můžeme cítit jako vítězové, kteří se nenechali ovlivnit nebo přesvědčit ani jednou stranou. Naopak ale možná děláme kompromis mezi pravdou a lží.

Společnost takto rezignuje na hledání pravdy, nevěří ani jedné straně a tím dezinformační kampaně vyhrávají a sílí. Pokud se člověk dostane do situace, ve které už nevěří žádné straně, nemá sílu dohledávat fakta, proč by měl vůbec číst média, proč by měl chodit k volbám, když si nedokáže utvořit názor, která strana je pro něj ta správná?

4 Dezinformační kampaň

Dezinformační kampaň může být charakterizována jako cílená systematická operace k ovlivnění veřejného mínění určitým směrem za pomoci buďto přímo dezinformací a polopravd nebo kombinace částí informací a faktů vytržených

⁹ Ministerstvo vnitra České Republiky [online]. [cit. 2022-08-19]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>

¹⁰ GREGOR, Miloš a Petra VEJVODOVÁ. *Nejlepší kniha o fake news, dezinformacích a manipulacích!!!*. Brno: CPress, 2018. ISBN 978-80-264-1805-4. (str. 86-89)

z kontextu za účelem podpory cíle kampaně. Ačkoli má termín „dezinformační kampaň“ slovo dezinformace v názvu, nemusí je přímo obsahovat. Může veřejné mínění manipulovat právě na základě informací vytržených z kontextu, záměrně selektovaných faktů a zastírání podstatných informací. Kombinací těchto postupů vytvoří neúplný a zavádějící obraz skutečnosti.¹¹

Dezinformační kampaně mohou sloužit k ovlivnění výsledku voleb, zpochybnění autority médií nebo k radikalizaci společnosti vůči určitému politickému nebo společenskému tématu.

Téma, které se na českých dezinformačních webech šíří již od roku 2014, je zpochybňování Evropské unie a západních států. Tato dezinformační kampaň má za cíl rozšíření averze vůči Evropské unii a západním spojencům celkově. Často jsou vyzdvižována témata jako uprchlická krize, nenávisť vůči muslimům a islámu, tvrzení že Evropská unie chce „islamizovat“ Evropu a také že Evropská unie nedokáže čelit této krizi. V posledních letech se v dezinformačních kampaních samozřejmě objevuje téma onemocnění SARS-CoV-2. Po ruské invazi na Ukrajinu roste na těchto webech větší příklon k Rusku, podpora Ruska a tvrzení, že Západ chce válku.¹²

4.1 Nejčastější dezinformace o onemocnění SARS-CoV-2

Nejčastěji se o onemocnění SARS-CoV-2 v těchto dezinformačních kampaních šíří tvrzení o neschopnosti Evropské unie v boji s onemocněním a o odmítání vakcíny a pomoci z Ruska. Další poplašnou zprávou, která se šířila konkrétně na webu Vlastenecké noviny, bylo prohlášení o podpoře migrace a odvádění pozornosti právě pomocí informací o SARS-CoV-2 a ochrannými opatřeními. Zahlcením společnosti těmito tématy se snaží vláda a média údajně zatajit plánovanou islamizaci Evropy. Na webu Pravý prostor se objevily spekulace o tom, že virus je uměle vytvořená biologická zbraň, a to buď za účelem zničení lidstva, způsobení finančního kolapsu nebo zavedení světové nadvlády.¹³

V březnu roku 2020, kdy byl kvůli pandemii vyhlášen zákaz vyvážení zdravotnického materiálu, byla kvůli nepřehlednosti situace zadržena zásilka zdravotnických materiálů v Německu. Podobná situace nastala, když byla jiná zásilka zdravotnických materiálů pro Českou republiku zadržena v Maďarsku nebo když byla zásilka z Číny pro těžce postiženou Itálii zadržena naopak v České

¹¹ Bohuš, L. (2021). Cesti-elfove.cz [online]. [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://cesti-elfove.cz/uvodni-strana/kontakty/>.

¹² Tamtéž.

¹³ Ministerstvo vnitra ČR. Koronavirus: přehled hlavních dezinformačních sdělení [online]. 2021 [cit. 2023-05-04]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/koronavirus-prehled-hlavnich-dezinformacnich-sdeleni.aspx>

republike. U všech výše zmíněných případů bylo dokázáno, že nešlo o úmysl a byly následně řešeny.¹⁴

Dezinformační weby této situace využily. Pomocí polopravd, manipulací s fakty a zatajováním podstatných informací se snažily šířit protievropské nebo protiněmecké nálady a averzi. Jelikož se téma týkalo zdravotnického materiálu potřebného v době krize, snažily se weby vyvolávat v lidech strach a nenávist vůči Německu, které je vnímané jako jeden z lídrů Evropské unie. V článku na webu *Argumenty&fakta, tohle je válka a my jsme vojáci* je vidět snaha o zobrazení Německa jako sobeckého státu, který si chce zdravotnický materiál přivlastnit.¹⁵ Autor tohoto článku se na konci odkazuje na dva zdroje. Jeden z nich je článek z rakouského bulvárního webu OE24, který se většinou soustředí na zpravodajství, zprávy o celebritách a zábavu.¹⁶ Bulvár není všeobecně považován za věrohodný zdroj. Soustředí se na senzaci a snaží se čtenáře upoutat lákavými titulky i obsahem, který bývá často zveličený nebo zkreslený tak, aby vyvolával ve čtenářích emoce. Druhým zdrojem je švýcarský zpravodajský web Neue Zürcher Zeitung a v odkazovaném článku je v prvním odstavci napsáno, že Německo ve sporu ustoupilo a materiály Švýcarsku předá.¹⁷

V dezinformační kampani byly hojně šířenými jevy také různé konspirační teorie o škodlivosti vakcín na SARS-CoV-2 často spojené s tvrzením, že je to prostředek k ovládnutí světa elitami.

V člancích se vyskytují tvrzení a spekulace o nuceném plošném očkování, zavedení celosvětové totalitní vlády, vpravování čipů do těla pomocí očkování¹⁸, nebo že očkováním se do těla ve skutečnosti vpravuje smrtelná nemoc, která má pomoci zredukovat světovou populaci.

Dezinformační weby většinou přebíraly informace o koronaviru ze zahraničních webů z důvodu horší ověřitelnosti informací, než kdyby informace pocházely z českých zdrojů. Také byl v člancích zřetelný příklon k Číně a Rusku a obdiv k

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ ARFA.cz. Koronavirus? To snad ne: Německo zadržuje na svém území zásilky s rouškami do České republiky a dalších zemí. Miliony respirátorů v německých skladech, zatímco v Evropě umírají tisíce lidí [online]. [cit. 2023-05-04]. Dostupné z: <https://www.arfa.cz/koronavirus-to-snad-ne-nemecko-zadrzuje-na-svem-uzemi-zasilky-s-rouskami-do-ceske-republiky-a-dalsich-zemi-miliony-respiratoru-v-nemeckych-skladech-zatimco-v-evrope-umiraji-tisice-lidi/#.ZFk0zH2BweO>

¹⁶ Deutsche beschlagnahmen unsere Spitalsmasken. OE24 [online]. 14.3. 2020 [cit. 2023-05-04]. Dostupné z: <https://www.oe24.at/oesterreich/politik/lkw-haengt-im-zoll-deutsche-beschlagnahmen-unsere-spitalsmasken/421716011>

¹⁷ VONPLON, David. Deutschland lenkt im Exportstreit um die Schutzmasken ein. Neue Zürcher Zeitung [online]. 13.3. 2020 [cit. 2023-05-04]. Dostupné z: <https://www.nzz.ch/schweiz/deutschland-lenkt-im-exportstreit-um-die-schutzmasken-ein-ld.1546320?reduced=true>

¹⁸ Ministerstvo vnitra ČR. Koronavirus: přehled hlavních dezinformačních sdělení [online]. 2021 [cit. 2023-05-04]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/koronavirus-prehled-hlavnich-dezinformacnich-sdeleni.aspx>

jejich politickým režimům. Poté co v Rusku začaly růst počty nakažených, dezinformační weby přestaly o Rusku v souvislosti s koronavirem psát. Propagovaly kritiku Bruselu a Západu, poukazovaly na nevládnutou situaci a špatné fungování Evropské unie, kterou označovaly za zbytečnou instituci. Významnou a hojně zmiňovanou postavou na dezinformačních webech byl Bill Gates. Bill Gates byl obviňován na českých dezinformačních webech i na zahraničních dezinformačních webech z využívání pandemie k finančnímu profitu z vakcín a ze zneužívání vakcín k očipování občanů.¹⁹

Téměř všechny zmíněné dezinformace spojené s onemocněním SARS-CoV-2 můžeme najít ve článku *Pandemie Coronavirus COVID-19. Skutečným nebezpečím je „Agenda ID2020“* na dezinformačním webu NOVÁ REPUBLIKA.²⁰

V celém článku se autor snaží vyvolat podezření nebo strach z jakýchsi elit, které jsou někdy specifikované jako OSN, Evropská unie, Bill Gates, Rockefellerovi. Jindy jsou elity, které se nám údajně pokouší ublížit, donutit nás k očkování, ovládnout nás, očipovat nás nebo nás zmanipulovat, označovány pouze abstraktně jako „ti jiní“, „černí muži“, „ti nahoře“, „někdo“ nebo „oni“. Tento článek by se dal označit za nositele konspirační teorie. Autor se pokouší odkazováním na neznámé mocné společenské vrstvy, organizace nebo vysoké neznámé a nespecifikované elity vyvolat strach z neznáma. Spekuluje, že se kdosi snaží do občanů vpravit pomocí očkování čip s digitální identitou, pomocí kterého budou odesílány osobní informace včetně čísel účtu. Ve čtenářích mohou vyvolat další obavy hypotézy o plánovaném násilném a nuceném očkování, které pokud nebude obsahovat implantaci výše zmíněného čipu, jenž dopomůže k celosvětové nadvládě, bude vakcína alespoň obsahovat jed, nemoc, která se projeví až s delším časovým odstupem, upravený gen, po kterém budou ženy neplodné. „Ti nahoře“ mají v plánu snížení počtu obyvatel a ovládnutí celé světové populace. Další zajímavou spekulací, která znovu znejišťuje čtenáře článku, je, že virus byl uměle vytvořen a to konkrétně pouze pro „čínský genom“. Později z článku vyplývá, že do Číny virus vypustily USA, nejspíš aby oslabily čínskou ekonomiku. Poté virus zmutoval nebo byl upraven, aby se dostal do zbytku světa a nejsilnější virus byl vypuštěn v Itálii. Proto měli dle informací v článku v Itálii více infikovaných lidí a větší úmrtnost.

Jelikož celý článek stimuluje negativní emoce jako je strach nebo nejistota a podezření, že nás ovládá někdo z vrchu, často nespecifikované neznámé vysoce postavené a mocné elity, je pro některé čtenáře jednodušší podlehnout svým

¹⁹ HlidaciPes.org. (2020, 17. března). Koronavirus ovládl české dezinformační weby, třetím číslem jedna byla Evropská unie [Online]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/koronavirus-ovladl-ceske-dezinformacni-weby-tercem-cislo-jedna-byla-evropska-unie/> [Citováno: 4. 5. 2023].

²⁰ NOVA REPUBLIKA. (2020, 20. března). Pandemie coronavirus COVID-19: skutečným nebezpečím je agenda ID2020. 2020. Dostupné z: <https://www.novarepublika.online/2020/03/pandemie-coronavirus-covid-19-skutecnym-nebezpecim-je-agenda-id2020> [Citováno: 4. 5. 2023].

obavám a takovým dezinformacím uvěřit. Pokud by si takový čtenář pokusil informace ověřit nebo se podíval, odkud jsou informace pro tento článek čerpány, zjistil by, že je pod článkem zmíněn jediný zdroj, jímž je kanadský web Global Research. Tento web je známý šířením dezinformací, konspiračních teorií a propagandy ruského režimu. Jsou na něm zveřejňovány dezinformační články o geopolitických problémech a konfliktech a právě o onemocnění SARS-CoV-2. Z webu Global Research čerpá více českých dezinformačních webů, a to z důvodu horší ověřitelnosti faktů oproti českým zdrojům.²¹

5 Misinformace

Nyní se dostáváme k dalšímu jevu, který ač ne záměrně, může podkopávat důvěryhodnost médií. Může dojít k šíření nepravdivé informace, aniž by se jednalo o dezinformaci, jelikož není záměrně nepravdivá, ale autor ji mylně považuje za pravdivou. Tomuto jevu říkáme misinformace.²² Jedná se o jev neutrální, protože není šířen za účelem manipulace, ale i tak může způsobit podobnou škodu jako dezinformace. Ona záměrnost je podstatou dezinformace. Misinformace se snaží seriózní žurnalistika potlačovat pomocí kontrolování a ověřování fakt, i přes to se ale může stát, že se misinformace objeví i v seriózních médiích.

Příkladem může být období šíření onemocnění COVID-19, ve kterém se internet plnil spoustou neověřených faktů s tímto tématem souvisejících. Deník Právo na počátku března roku 2021 vydal sérii článků o léku Ivermektin, ve kterých publikoval neověřená fakta a vzbuzoval naděje, že jde o zázračný přípravek proti onemocnění COVID-19.²³ Jednalo se o klasickou misinformaci.

Nyní hrozí deníku Právo půlmilionová pokuta, jelikož se podle Státního ústavu pro kontrolu léčiv jednalo o reklamu, jež porušuje zákon o regulaci reklamy. Články obsahovaly tvrzení o účinnosti a bezpečnosti léku, ale jelikož se v České republice Ivermektin používal pouze za přísných podmínek pro experimentální léčbu COVID-19, jsou taková prohlášení zakázána zákonem.²⁴

²¹ HlidaciPes.org. (2020, 17. března). Koronavirus ovládl české dezinformační weby, třetím číslem jedna byla Evropská unie [Online]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/koronavirus-ovladl-ceske-dezinformacni-weby-tercem-cislo-jedna-byla-evropska-unie/> [Citováno: 4. 5. 2023].

²² Ministerstvo vnitra České Republiky [online]. [cit. 2022-08-19]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>

²³ Misinformace [online]. In: . 2020 [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://www.infomore.cz/cs/slovník/misinformace/>

²⁴ Právu hrozí půlmilionová pokuta za články o ivermektinu, podle ústavu byly reklamní [online]. 2021, 21. 4. [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/denik-pravo-pokuta-ivermektin-sukl/r~7b56be6ea28511ebb234ac1f6b220ee8/>

6 Hoaxy

Slovo hoax pravděpodobně pochází ze slova hocus, které znamená trik.²⁵ Hoaxy, neboli poplašné zprávy, jsou lživé, manipulativní, varovné anebo žertovné zprávy, které se vyznačují tím, že nabádají k dalšímu přeposílání nebo sdílení. Často se jedná o fotografie s neodpovídajícím textem, klamným citátem slavné osobnosti nebo politika, videem vytrženým z kontextu a tak dále. Často je můžeme najít v řetězových e-mailech nebo na sociálních sítích. Mají poutavé názvy cílící hlavně na emoce. Mnohdy mají v člověku vyvolat strach, který mají lidé následně tendenci sdílet. Jejich cílem může být i šíření falešné rady, vylákat peníze nebo poškodit určitou instituci.

Hoaxy nabízejí vyhrčená témata a emotivní zprávy. Tato témata mají upoutat pozornost, často, jak již bylo zmíněno, vyvolávají strach. Čtenáře přilákají svým poutavým neodolatelným titulkem. Takovému titulku se říká odkazová návnada, neboli click-bait. Přirozená lidská zvědavost pak dopomůže k otevření takového odkazu. Cílem click-baitů je zvýšit návštěvnost webů, čtenost článků a tak dále. Výše zmíněné zneužití fotografie slavné osobnosti se nazývá princip autority. Dalším hlavním znakem hoaxů je vyzývání čtenáře k dalšímu sdílení a tvrzení, že jde o jakousi tajnou informaci, která je tajena například vládními kruhy široké veřejnosti.²⁶

Čím nám mohou hoaxy uškodit? Odkazy ve formě click-baitů mohou obsahovat viry, jež se spustí po otevření takového odkazu. Dalším nebezpečím je přeposílání řetězových e-mailů. Lidé mohou nechat předešlé příjemce ve zprávě a seznam e-mailových adres se tak šíří dál internetem a hrozí jejich zneužití k rozšíření dalších virů.²⁷ Odkazy v hoaxech také mohou po uživateli vyžadovat osobní informace, které mohou být následně zneužity. K uvěření poplašným zprávám vede zejména mediální negramotnost a nedostatek kritického myšlení.²⁸ Lidé poté mají tendenci uvěřit sebeabsurdnějšímu tvrzení, utvrzují se stále dokola ve svých názorech a obavách a sklouzávají k vyhrčenému jednostrannému a černobílému vidění světa. Velkým nebezpečím pro celou společnost je hlavně to, že lidé uvěří

²⁵ NUTIL, Petr. *Média, lži a příliš rychlý mozek: průvodce postpravdivým světem*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0716-2. (str. 136-137)

²⁶ NUTIL, Petr. *Média, lži a příliš rychlý mozek: průvodce postpravdivým světem*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0716-2. (str. 140)

²⁷ GREGOR, Miloš a Petra VEJVODOVÁ. *Nejlepší kniha o fake news, dezinformacích a manipulacích!!!*. Brno: CPress, 2018. ISBN 978-80-264-1805-4. (str. 45)

²⁸ NUTIL, Petr. *Média, lži a příliš rychlý mozek: průvodce postpravdivým světem*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0716-2. (str. 141)

lžím, které následně pokládají za realitu, a poté podle nich jednají a šíří strach a nenávist dál.

Odkud se hoaxy berou, kdo je tvoří a rozesílá? Hoax není těžké vytvořit, nemusí se jednat o žádnou propracovanou manipulaci a jeho autorem může být téměř kdokoli, počínaje obyčejným člověkem, ideologickou nebo konspirační skupinou, politikem a profesionálním propagandistou konče. Pomocí hoaxů jsou nejčastěji sdíleny extremistické názory, xenofobní a rasistické konspirace, proruské a protiislámské názory a ostatní ideologické poplašné zprávy. Podporujícím prvkem hoaxů jsou takzvané troll-army (armády trollů), které mohou být placené cizími mocnostmi. Jsou to týmy komentátorů, jež zahlcují diskuze, šíří politickou propagandu, snaží se přesvědčovat, kritizují a shazují názory ostatních. Trollové s oblibou využívají falešné účty a vydávají se za nespokojené občany a za občany zklamané současnou politickou reprezentací.²⁹

Hoaxům uvěří lidé, kteří spoléhají na svou první intuici, nepoužívají kritické myšlení a mají problém s mediální gramotností a ověřováním faktů. Lákají je informace, kterým už předem věří a mají na ně hotový názor.³⁰

6.1 Příklad hoaxu

Uvedu příklad hoaxu, který se týká výše zmíněné lživé rady, který se šířil řetězově pomocí emailu a zpráv na Facebooku:

„Pro všechny: Malá rada, jak udržet Whatsapp ve volném režimu: V sobotu ráno bude Whatsapp zpoplatněn. Pokud máte alespoň 10 kontaktů, pošlete jim tuto zprávu. Tímto způsobem uvidíme, že jste častým uživatelem a vaše logo se zbarví modře (O) a zůstane volné. Dnes jsme o tom na TF1 nemluvili. Whatsapp bude stát 0,01 EUR za zprávu. zašlete tuto zprávu 10 lidem. Když to uděláte, světlo se změní na modré (jinak Whatsapp aktivuje fakturaci).“³¹

Jak můžeme vidět, hoax klasicky nabízí radu, vyvolává strach ze zpoplatnění komunikační sítě Whatsapp a vyzývá příjemce k přeposlání alespoň deseti dalším uživatelům.

Další formy hoaxů ale nemusí být takto jednoduché a „nevinné“. Mohou například velmi poškodit osobu, které se týkají a o které se šíří. Skvělým příkladem

²⁹ NUTIL, Petr. *Média, lži a příliš rychlý mozek: průvodce postpravdivým světem*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0716-2. (str. 143)

³⁰ NUTIL, Petr. *Média, lži a příliš rychlý mozek: průvodce postpravdivým světem*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0716-2. (str. 143-144)

³¹ DŽUBÁK, Josef. *Hoax* [online]. In: . [cit. 2022-08-23]. Dostupné z: <https://www.hoax.cz/hoax/zpoplatneni-whatsapp/>

mohou být prezidentské volby konané v roce 2018. Šířilo se při nich mnoho dezinformací a hoaxů zejména před druhým kolem voleb. Několik z nich se týkalo kandidáta na prezidenta Miloše Zemana, ale většina byla mířena proti druhému kandidátovi Jiřímu Drahošovi. Konkrétně byl poměr výskytu hoaxů dle iROZHLASu Zeman:Drahoš 1:30.³²

6.2 Hoaxy o Miloši Zemanovi

O Miloši Zemanovi se například šířil hoax, že jakožto stávající prezident automaticky postupuje do druhého kola prezidentských voleb, a tudíž jeho voliči nemusí v prvním kole k volbám. Tuto „informaci“ někdo převzal ze satirického pořadu Jindřicha Šídla Šťastné pondělí, kde toto sdělení zaznělo jako žert.³³ Tato zpráva se šířila jednak na sociálních sítích, jednak občanům přicházely letáky s touto dezinformací přímo do schránek.³⁴

Dalším známým hoaxem šířeným o Miloši Zemanovi byl status o jeho zdravotním stavu. Ten na svém profilu zveřejnil, nyní již bývalý, brněnský radní Svatopluk Bártík. Zněl takto:

„za chvíli skončí uzávěrka nominací na hrad, takže je možno jít ven s pravdou o zdraví miloše zemana: má rakovinu, metastáze na více místech, svou diagnózu zná už cca 3 týdny, odmítl léčbu a zbývá mu 3 až 7 měsíců života“. Dále Bartík píše, že „zdroj z pochopitelných důvodů nezveřejňuje“ a že „je vysoký veřejný zájem na tom, aby to veřejnost věděla, protože jde o nejvyššího státního činitele, navíc v období sestavování vlády a době, kdy Zeman znovu kandiduje na prezidenta“³⁵

Prezident Zeman podal následně obžalobu, požadoval omluvu a finanční kompenzaci ve výši pět miliónů korun. V roce 2020 brněnský městský soud nařídil

³² E-mailové lži. Předvolební dezinformace psali a šířili lékaři, advokát, důchodce nebo farmář. | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy [online]. Copyright © 1997 [cit. 23. 8. 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/dezinformace-e-mail-prezident-volby-drahoszeman_1802090600_ogo

³³ Recese Jindřicha Šídla vyděsila Hrad i vládu. Ministr vnitra dementuje, že by Zeman postupoval automaticky. Seznam Zprávy. Seznam Zprávy [online]. Copyright © 1996 [cit. 23. 8. 2022]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/recese-jindricha-sidla-vydesila-hrad-i-vladu-ministr-vnitra-dementuje-zeby-zeman-postupoval-automaticky-41606>

³⁴ Ministerstvo varuje před dezinformací. 'Zeman postupuje automaticky, k prvnímu kolu nemusíte,' navádí leták. iROZHLAS - spolehlivé zprávy. iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy [online]. Copyright © 1997 [cit. 23. 8. 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/volby/prezidentske-volby-2018-milos-zeman-hoaxdezinformace-novinka-k-prvnimu-kolu_1801121250_haf

³⁵ HORÁK, Jan. Bartík stvořil o prezidentovi chiméru smrti a nařkl ho z podvodu na voliče, píše soud. *Aktuálně.cz* [online]. 6. 5. 2021 [cit. 2022-08-23]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/bartik-stvoril-o-prezidentovi-chimeru-smrti-a-narkl-ho-z-podvodu/r~8c6a5fe4ad7a11eb8e470cc47ab5f122/>

Bártíkovi omluvu a peněžní odškodnění ve výši 250 tisíc korun a kompenzaci 150 tisíc korun za náklady za řízení.³⁶

6.3 Hoaxy o Jiřím Drahošovi

Známý šířený hoax obsahoval tvrzení, že Drahoš byl spolupracovníkem státní tajné bezpečnosti a že byl donucen ke spolupráci kvůli svým homosexuálním pedofilním sklonům. Hoax se šířil pomocí emailů a na sociálních sítích, a to půl roku před prezidentskou volbou v době kampaně. Jiří Drahoš podal stížnost, ve které stojí například toto:

„První okruh nezákonností spatřoval navrhovatel v negativní a dezinformační kampani proti Jiřímu Drahošovi, která se šířila zejména prostřednictvím internetu. V rámci této kampaně byly o Jiřím Drahošovi nepravdivě zveřejněny zprávy, že byl spolupracovníkem StB, který byl ke spolupráci donucen kvůli svým homosexuálně pedofilním sklonům. Spolupráce s StB měl využívat k získání zahraničních stáží a krádežím nápadů svých spolupracovníků. Jeho výkony při spolupráci měly být nadstandardní a měl donášet i na své kolegy z pěveckého sboru. Jiří Drahoš byl dále obviněn organizací nazvanou Byzantský katolický patriarchát z toho, že je iluminát, podporuje islamizaci Evropy, zničení evropské křesťanské kultury, čipování a kontrolu každého občana apod. Podle odborníka na kyberbezpečnost Kamila Kopeckého mohly tyto lži ovlivnit až desetitisíce lidí.“³⁷

Další obvinění se týkala uprchlické krize. Odpůrci Jiřího Drahoše označovali jako vítáče migrantů a sluníčkáře. Tyto hoaxy vznikly na základě jeho podpisu Výzvy vědců, která ale nebyla o přijímání migrantů. Jiří Drahoš se k výzvě vyjádřil těmito slovy:

„Tam není ani slovo o vítání, ani slovo o zvaní, tam je apel na politiky, aby nezneužívali cizího neštěstí – tedy lidí utíkajících z oblasti válečných konfliktů – k hromadění levných politických bodů. Byl to pouze apel na lidskou slušnost.“³⁸

Jeho prohlášení bylo zkontrolováno studentským projektem Demagog.cz, který kontroluje faktická tvrzení politiků, které zazní v různých debatách.

7 Propaganda

Propagandu můžeme rozdělit na tři druhy, o kterých bude práce následně pojednávat. Všeobecně je ale smyslem jakékoliv propagandy působit na

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Vyjádření ředitelky Archivů bezpečnostních složek - Jiří Drahoš. Jiří Drahoš [online]. [cit. 23. 8. 2022]. Dostupné z: <https://www.jiridrahos.cz/vyjadreni-reditelky-archivu-bezpecnostnich-slozek/>

³⁸ Demagog.cz [online]. [cit. 2022-08-24]. Dostupné z: <https://demagog.cz/politici/jiri-drahos-433?page=8>

publikum, přesvědčit ho, formovat jeho myšlenky, chování a postoje podle potřeby daného zadavatele propagandy. Pojem propaganda má v dnešní době spíše negativní konotace, jelikož je v našich myslích spojena s dobou komunismu, ve které byla hojně využívána k propagaci režimu. Nemusí tomu tak ale vždy být. Propagandu můžeme rozdělit do tří kategorií, a to na bílou, černou a šedou propagandu.

7.1 Bílá propaganda

Bílá propaganda není příliš nebezpečná. Jejím úmyslem (respektive úmyslem jejího tvůrce) není škodit. Záměrem je naopak získat prospěch pro určitou skupinu lidí, pro celou společnost nebo pro sebe samotného. Sdělení se zakládá na objektivních faktech, bývá minimálně zkresleno a používá se k ovlivnění veřejného mínění. Může jít například o kampaně za bezpečnost na silnicích, osvěty o sexuálním násilí nebo kampaně podporující očkování.³⁹

7.2 Černá propaganda

Naopak černá propaganda je oposite bílé propagandy. Propaguje nepravdivé, manipulativní a neověřené informace. Autor se snaží působit věrohodně. Vypouští do světa věrohodně působící dezinformace, které v lidech mají vyvolat strach, zmatenost, nejistotu a celkově je oklamat.⁴⁰

7.3 Šedá propaganda

Šedá propaganda stojí někde mezi dvěma předchozími typy. Na publikum může působit neutrálně a někdy i pozitivně. Její zdroje ale nemusí být známy. Většinou se její argumenty zakládají alespoň částečně na pravdě. Může být využita například v klamavé reklamě nebo za účelem očernění nepřítele.⁴¹

K odhalení propagandy nám může pomoci kritické myšlení, zamyšlení se nad tím, kdo nám chce názor sdělit, proč a za jakým účelem. Propaganda mnohdy cílí na emoce, využívá citově zabarvené sdělení a manipulace, snaží se vyvolat strach nebo nenávist k určité skupině lidí, rase nebo menšině. Nepoužívá argumenty zakládající se na ověřených faktech. Často nemá žádný závěr a jen zanechá negativní emoce.

³⁹ NUTIL, Petr. *Média, lži a příliš rychlý mozek: průvodce postpravdivým světem*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0716-2. (str. 153-163)

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Tamtéž

8 Argumentační klam

Mluvčí používá argumentační klam k přesvědčení publika o správnosti svého názoru nebo tvrzení bez ohledu na logiku a fakta. Působí většinou na emoce nebo se může jednat o ofenzivní slovní útok na oponenta, jenž jej má zdiskreditovat. Argumentační klamy používají s oblibou dezinformátoři a propagandisté.⁴² Mluvčí může využívat apel na zažitou tradici, na většinový názor, na to, že je něco velmi pravděpodobné, tudíž to pravda určitě bude. Mluvčí může shazovat oponentovo tvrzení, protože jeho obsah zní nepravděpodobně. Existují i další druhy argumentačních klamů.

Argumentační klamy budou popsány na příspěvku Andreje Babiše, který reaguje na obvinění z únosu vlastního syna na Krym, jenž byl zveřejněn na jeho facebookovém profilu v roce 2018:

„Má reakce na reportáž Seznam Zprávy není snadná. Jde o mou rodinu, moje děti. Fakta jsou ale jasná. Můj syn je psychicky nemocný. Bere léky, musí být pod dohledem a žije s matkou ve Švýcarsku.

Moje dcera trpí bipolární chorobou.

Mého syna nikdo neunesl, z České republiky odjel dobrovolně. Tuto věc prošetřovala policie a sama došla k závěru, že se únos nikdy nestal.

Odmítám tuto manipulaci a nehorázný tlak novinářů na orgány činné v trestním řízení. Je mi líto, že se tady pořádá hon na moji rodinu, který jsem jim svým vstupem do politiky způsobil a která tím teď nejvíc trpí.“⁴³

Hned v první větě a v posledních dvou Andrej Babiš využívá apel na soucit. Tímto apelem tedy jak začíná, tak končí celý status a vyhýbá se faktické odpovědi.⁴⁴

Bývalý premiér se měl vyjádřit k otázce, jestli jeho syn mluví ohledně únosu pravdu, ale místo toho ve velké části svého statusu odpovídá na nevyřčené otázky - jestli je jeho syn psychicky nemocný, jestli bere léky, jestli je pod dohledem a kde žije a jakou poruchou trpí jeho dcera.⁴⁵

Zpochybňuje také pravdivost tvrzení svého syna kvůli jeho nemoci.⁴⁶

⁴² NUTIL, Petr. *Média, lži a příliš rychlý mozek: průvodce postpravdivým světem*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0716-2. (str. 7)

⁴³ BABIŠ, Andrej. *Má reakce na reportáž Seznam Zprávy*. In: Facebook [online] 13. 11. 2018 [cit. 2022-08-24]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/AndrejBabis/posts/1381267678676539>

⁴⁴ BURÝŠEK, Jiří. Andrej Babiš v příspěvku ohledně svého syna fauluje ve všech větech kromě jedné. *Bezfaulu.net* [online]. [cit. 2022-08-24]. Dostupné z: <https://bezfaulu.net/udalost/andrej-babise-v-prispevku-fauluje-ve-vsech-vetach-krome-jedne/>

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Tamtéž.

9 Role fungování mozku při rozhodování

Jak je možné, že lidská mysl tak lehce podlehne dezinformacím? Jedním z důvodů může být již vícekrát zmíněná mediální negramotnost nebo čistý nezájem o zjišťování si faktů a informací z více zdrojů. Dalším faktorem je ale náš mozek. Lidský mozek můžeme rozdělit dle jeho vývoje na tři části, a to mozkový kmen, limbický systém a neokortex. Čím hlouběji jsou části mozku uložené, tím starší jsou z hlediska evoluce. Nejstarší části lidského mozku jsou prodloužená mícha a mozkový kmen.

Mozkový kmen neboli plazí mozek, se vyvinul jako první. Rozeznává, co je pro nás známé a neznámé. Řídí primární reakce, jako je útěk (flight) nebo útok (fight) při náhlém nebezpečí. Má tedy na starost nás ochránit, když jsme vystaveni přímému nebezpečí, ochránit rodinu, majetek etc.⁴⁷

Další částí je limbický systém, též nazývaný jako savčí mozek nebo „emocionální mozek“. Hlavní funkcí limbického systému jsou emoce a učení. Sděluje nám, co je pro nás příjemné a žádoucí a co je naopak nepříjemné, tedy nežádoucí. Vjemy, které k nám přicházejí, spustí reakci limbického systému a vyplaví se chemické látky, které následně utvářejí emoce.⁴⁸

Poslední a evolučně nejmladší částí mozku je neokortex neboli lidský mozek. Tato část je odpovědná za řešení problémů, logiku, řeč, analýzu, porozumění významu slov. Pomáhá nám potlačovat pudy a kontrolovat a ovládat emoce. Je tedy zodpovědný za vědomé vnímání a rozhodování.⁴⁹

Všechny části mozku jsou provázané a ovlivňují se navzájem. Mozkový kmen a limbický systém spadá do oblasti nevědomého rozhodování, což ovlivňuje naše finální rozhodování. Z limbického systému vede totiž desetkrát více nervových spojů do neokortexu než z neokortexu do limbického systému. Limbický systém tedy z fyziologického hlediska ovládá naše rozhodování oproti neokortexu více, a tudíž není možné, abychom byli schopni rozhodovat výlučně racionálně bez emocí. Proto je pro nás těžké se rozhodnout, pokud máme posuzovat různé informace, které cílí na rozhodování pomocí rozumu a racionality. V mediálním prostoru se vyskytuje velký počet faktů a informací a můžeme se dostat do rozhodovací paralýzy, což znamená, že je zde tolik proměnných, tudíž se rozhodnutí stává tak náročným, že často vede k rezignaci.⁵⁰

⁴⁷ POLÁCH, Miroslav. EMOCE VS. RACIONÁLNO: Již od dob Platona někteří lidé nahlíží na emoce při rozhodování jako na něco špatného. Opravdu jsou emoce překážkou a způsobují jenom tolik problémů?. GROWJOB [online]. [cit. 2023-02-05]. Dostupné z: <https://www.growjob.com/clanky-corporate/emoce-vs-racionalno/>

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž.

Je pro nás potom lehčí do rozhodovacího procesu zapojit emoce, které nám ulehčí finální rozhodnutí. Nakonec tedy zvolíme za své takové informace, které se nám více líbí a ke kterým máme emoční vazbu.

Tímto fenoménem se například zabývá Petr Nutil ve druhé kapitole knihy *Média, lži a příliš rychlý mozek*. Vysvětluje zde, proč rychleji cítíme, než myslíme, právě na základě výše zmíněného rozdělení a funkcí mozku.

Vzhledem k analýze informací, které vnímáme, máme tedy dva faktory, které nás ovlivňují. Prvním je limbický systém, jenž zajišťuje automatické procesy, má predispozici podléhat nutkání, okamžitému potěšení a emočním a instinktivním reakcím. Druhým je neokortex, který zvládne posuzovat informace kriticky, pokládat si otázky, ověřovat. Je ale propojen s limbickým systémem, kterému podléhá, a dotváří si argumentace a konstrukce, aby si logicky dokázal odůvodnit emoce plynoucí z limbického systému a ospravedlnit je.⁵¹

Pravděpodobnost, že se rozhodneme spíše pomocí limbického systému, stoupá díky určitým situacím, ve kterých se nacházíme. Například nacházíme-li se vystavení článku, který obsahuje dezinformace, snáze jim podlehneme, pokud jsme ve stresu, emočně nestabilní, v časové tísní nebo jsme unaveni. Zapojit kritické myšlení vyžaduje mnohem větší úsilí a je jednodušší rozhodnout se na základě emocí a přirozených instinktů.⁵²

Tyto automatické reakce mají za úkol nás ochránit v nebezpečí. Zaútočí-li na nás zvíře nebo člověk, vyplaví se stresové hormony a dáme se na útěk nebo se začneme bránit. Pokud čteme článek, jenž má intenci nás vyděsit, je plný polopravd o uprchlících, náš mozek zareaguje podobně a podlehne strachu.

Uvěření dezinformací tedy nahrávají tyto dva faktory. Jeden biologický, který nás má v jiných situacích ochránit, druhým je mediální ngramotnost. Je tedy na společnosti, jak se s tímto problémem vypořádá. Měli bychom umět rozpoznat situace, kdy se nás někdo snaží ovlivnit tím, že působí na naše emoce a pudy a obětovat energii a čas pro zapojení kritického myšlení.

⁵¹ NUTIL, Petr. *Média, lži a příliš rychlý mozek: Průvodce postpravdivým světem*. Dotisk 2019. Praha 9: Grada Publishing, 2019. ISBN 9788027107162. (str. 31)

⁵² NUTIL, Petr. *Média, lži a příliš rychlý mozek: Průvodce postpravdivým světem*. Dotisk 2019. Praha 9: Grada Publishing, 2019. ISBN 9788027107162. (str. 32-33)

10 Důvěra v česká média

V České republice důvěra v média postupně od přelomu tisíciletí klesá. Největší úpadek důvěry ve veškerá média (televize, online zpravodajství, rádio, tisk, sociální sítě etc.) zaznamenaly průzkumy v roce 2015, kdy eskalovala napříč Evropou uprchlická krize, které navíc rok před tím předcházela anexe Krymu Ruskou federací.⁵³ V poslední době negativně ovlivnily důvěru hlavně dvě události - dlouhotrvající pandemie koronaviru a válka na Ukrajině.⁵⁴ Úpadek může být způsoben velkým množstvím dezinformací vyskytujících se v médiích. Dezinformační weby se snaží vyvolat senzaci, skandál, zveličují určitá fakta, nebo vynechávají některé informace a tím zkreslují reálnou událost, což vede k částečné nebo úplné nepravdivosti sdělení. Dalším znakem takových webů je náklonost k jednomu názorovému proudu, kterému poskytují větší prostor.⁵⁵

Dezinformační weby v České republice v roce 2021 zveřejnily podle analýzy *Česko v datech* 197 177 článků.⁵⁶

V roce 2022 zde působilo 46 prokremelsky orientovaných webů, tento počet se oproti minulým letům snížil, zato jsou ale weby více aktivní a mají sofistikovanější vzhled. Snaží se o profesionálnější provedení designu, některé z nich například používají ve svém názvu číslovku 24, aby působily jako oficiální zpravodajský web ČT 24. Mezi nejnavštěvovanější dezinformační weby v České republice patří Parlamentní listy, CZ24 News, Sputnik, Aeronet, Tadesco.org, AC24 etc. Web CZ24 News, který se snaží svým názvem a designem podobat výše zmíněnému zpravodajskému webu ČT 24, dosáhl v roce 2021 průměrně pětimilionové měsíční návštěvnosti.⁵⁷

Dezinformační weby většina lidí vůbec nesleduje (cca 70 %) a věří jim pouze 5 % Čechů. Typickým čtenářem, který vkládá důvěru do těchto webů, je muž starší 45 let bez maturity žijící v malé obci na Moravě.⁵⁸

⁵³ Dezinformace. *Česko v datech* [online]. 20. 9. 2022 [cit. 2022-12-28]. Dostupné z:

<https://www.ceskovdatech.cz/clanek/176-dezinformace/>

⁵⁴ Češi mají stále vysokou důvěru v média veřejné služby. *Mediaguru* [online]. 10. 6. 2022 [cit. 2022-12-28]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2022/06/cesi-maji-stale-vysokou-duveru-v-media-verejne-sluzby/>

⁵⁵ Seznam dezinformačních webů. *Iniciativa Sníh* [online]. 2. 1. 2021 [cit. 2022-12-30]. Dostupné z: <https://www.iniciativa-snih.cz/seznam-dezinformacnich-webu/>

⁵⁶ Dezinformace. *Česko v datech* [online]. 20. 9. 2022 [cit. 2022-12-28]. Dostupné z: <https://www.ceskovdatech.cz/clanek/176-dezinformace/>

⁵⁷ Dezinformace. *Česko v datech* [online]. 20. 9. 2022 [cit. 2022-12-28]. Dostupné z: <https://www.ceskovdatech.cz/clanek/176-dezinformace/>

⁵⁸ Češi mají stále vysokou důvěru v média veřejné služby. *Mediaguru* [online]. 10. 6. 2022 [cit. 2022-12-28]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2022/06/cesi-maji-stale-vysokou-duveru-v-media-verejne-sluzby/>

Kvůli šíření velkého množství fake news neklesá jen důvěra v média, ale také schopnost lidí rozeznávat fakta od dezinformací. V roce 2022 pouze 56 % Čechů uvedlo, že dokáže rozeznat dezinformace, což je v evropském prostoru 4. nejnižší hodnota. Pro porovnání, na Slovensku uvedlo 70 % občanů, že dokáží rozeznat dezinformace. Nejvyšší hodnoty má Irsko (81 %), Malta (79 %) a Finsko (71 %).

Důležitým faktorem pro rozpoznání fake news od fakt je mediální gramotnost, které se na českých školách nevěnuje dostatek prostoru. Oproti tomu Finsko, které čelí několik let ruské propagandě, se zaměřuje na vzdělávání dětí ohledně mediální gramotnosti již od osmi let věku. Učí je kritickému myšlení a žáci pracují s mediálními zdroji. Finsko zaujímá třetí místo v indexu mediální gramotnosti v Evropě.⁵⁹

To, že si Česká republika nevede dobře podle čísel v průzkumu, nemusí znamenat, že se mediální gramotnost Čechů zhoršila. Naopak by to mohlo znamenat, že Češi začínají k médiím přistupovat kritičtěji a dávají si větší pozor na to, jaké zprávy přijímají.

A z kterých médií Češi nejvíce čerpají informace a kterým zdrojům informací věří? Jako hlavní zdroj informací označilo 50 % české populace televizi. Na druhém místě je online zpravodajství (15 %), dále sociální sítě a blogy (12 %), rádio (9 %), Youtube či jiné video platformy (4 %), podcasty (2 %) a tisk (2 %). Informace z komunikačních aplikací, jako je například messenger, čerpá informace 1 % Čechů a 5 % zprávy vůbec nesleduje.⁶⁰

Největší důvěru u Čechů získala veřejnoprávní televize a rádia (50 %), a to včetně jejich online zpravodajství. 22 % Čechů nejvíce důvěřuje tisku a 21 % Čechů nejvíce věří informacím, které získali od přátel a ze skupin na sociálních sítích. Soukromým televizím a rádiím, včetně jejich online zpravodajství, věří 18 % Čechů. Ostatní online platformy, jako jsou blogy a podcasty získaly důvěru 13 %, Youtube a jiné video platformy mají důvěru 8 %, influenceři na sociálních sítích získali důvěru 6 %. Jiným médiím, která nebyla uvedena výše, věří 6 % Čechů a 15 % Čechů neví, kterému zdroji informací nejvíce důvěřují.⁶¹

⁵⁹ Dezinformace. *Česko v datech* [online]. 20. 9. 2022 [cit. 2022-12-28]. Dostupné z: <https://www.ceskovdatech.cz/clanek/176-dezinformace/>

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Tamtéž.

Navzdory tomu, že Češi nejvíce věří veřejnoprávním médiím, je paradoxně jednou z nejvíce sledovaných zpravodajská relace Televizní noviny na Nově.⁶²

Mediím celkově nejvíce věří v České republice lidé mezi 15 a 19 lety. V této věkové kategorii věřilo v roce 2022 62,7 % respondentů rádiu a 47 % televizi.⁶³

11 Šíření dezinformací jednotlivci

Proč se dezinformace šíří médii rychleji než pravdivé a ověřené informace? Napsat kvalitní článek, vytvořit podcast, natočit video nebo jakkoliv jinak zformulovat a předat lidem informace, které se zakládají na pravdě a jsou podložené zdroji, zabere mnohem více času a práce než vytvořit to samé, ale nepodložené, plné polopravd, lží a manipulací. Tvorba dezinformací je tedy jednodušší, rychlejší a věnovat se jí může téměř každý. Šířit dezinformaci pomocí hoaxy zabere pár minut. Stačí vytrhnout informace z kontextu, pozměnit je, přidat fotografii, která tvrzení podporuje a nemusí s ním mít ve skutečnosti nic společného, přidat lákavý titulek, který vzbudí v lidech emoce jako strach, zvědavost nebo podezřívavost. Pro účinné šíření je vhodné ještě přidat dovětek, ať tuto zprávu příjemci pošlou dál.

Co přispívá k šíření takovýchto zpráv lidmi? Mohou si realizovat své obavy a sdílet je s přáteli, dostávat od nich odezvu, mít dobrý pocit ze sdílení.

Na sociálních sítích funguje za sdílení příspěvku systém odměn v podobě reakcí, komentářů a sdílení, které vyplavují v lidském mozku dopamin.⁶⁴ Lidé si pěstují závislost na sociálních sítích už od dob jejich spuštění. Bohužel tento systém odměn podporuje rychlé sdílení dezinformací. V praxi to znamená, že uživatel, který nasdílí dezinformaci, očekává reakce od dalších uživatelů. Jelikož titulek dezinformace láká k otevření odkazu vyvoláváním strachu či kontroverze, zajistí pravděpodobně více reakcí v podobě „lajků“ a komentářů etc., než „normální“ ověřená zpráva. Tvorba dopaminu díky reakcím láká uživatele k dalšímu šíření, na kterém nakonec může vzniknout i závislost.

Systém dopaminových odměn na sociálních sítích zvyšuje počet sdílených dezinformací více než samotný princip a vlastnosti dezinformací.⁶⁵ Za účelem získání odměny v podobě uznání od ostatních lidí a reakcí na sociálních sítích sdílí dezinformace i lidé, jimž nemusí chybět kritické myšlení či nemají nedostatek

⁶² Tamtéž.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Pro uživatele sociálních sítí je šíření lží jako droga, ukazuje studie. *Česká televize* [online]. 19.1.2023 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/3558940-pro-uzivatele-socialnich-siti-je-sireni-fake-news-jako-droga-ukazuje-studie>

⁶⁵ Tamtéž.

informací nebo vzdělání. Závislost na tomto systému odměn se podobá závislosti na některých návykových látkách.⁶⁶

Lidé tedy mohou podlehnout šíření dezinformací tedy kvůli závislosti na uznání druhých skrze sociální sítě, mediální ngramotnosti, reálnému strachu z neověřené poplašné zprávy, a to ať už vystupují veřejně nebo anonymně jako „trollové“.

12 Šíření dezinformací skrze média

Žádné médium nemůže být stoprocentně objektivní. Ať už se jedná o média soukromá nebo veřejnoprávní. Vždy podléhají vlivům politickým, společenským, ekonomickým, kulturním etc. Neznamená to však, že by taková média nebyla kvalitní nebo neměla pravdivý obsah. Je ale třeba informace čerpat s nadhledem a vědomím toho, kdo médium vlastní, k jaké straně se kloní a jaké jsou pravděpodobně zájmy takového média.

Často, jde-li o soukromé médium, může mít vlastník vlastní politické zájmy a upřednostňovat zveřejňování zpráv o politických subjektech, se kterými sám souzní. V médiích totiž hraje roli i selekce, což znamená, že dané médium o určitých věcech neinformuje. Neinformuje kupříkladu o chybách, jež způsobila osoba, politická strana, společnost, kterým je nakloněno. Stejně tak může médium mlčet o úspěších politických stran opačného názorového spektra pro něj nežádoucího. Taková ztráta objektivity už se považuje za manipulaci.

12.1 Cíle a profit dezinformátorů

Jaké mohou být cíle dezinformátorů? Zaprvé mohou mít motivaci politickou. Například produkovat jen určité pozitivní informace o straně, se níž souzní, nebo informace upravené. Ovlivňují veřejné mínění pomocí selekce a vědomých lží a polopravd. Pomáhá jim to udržovat nebo získávat moc. Dalším typem motivace může být motivace ideologická, dezinformátoři chtějí, opět na základě neověřených informací, přesvědčit lidi o své víře, nenávisti vůči menšinám a propagovat další extrémistické názory. Pro jednotlivce i skupiny to dále může být motivace psychologická, uspokojují tím svou touhu po pozornosti, uznání nebo tím řeší své psychologické problémy.

12.1.1 Prodej produktů

Finanční profit dezinformátorů může plynout z několika zdrojů, a to podle toho na co dezinformace cílí. Jedním z cílů může být prodej falešných či neověřených produktů, jako jsou třeba léky, doplňky stravy nebo kosmetika. Dezinformátoři

⁶⁶ Tamtéž.

často těmto produktům připisují jakési zázračné a neověřené vlastnosti. Potenciální zákazník může v nejhorším případě ohrozit své zdraví.

Příkladem může být koronavirus. Na internetu bylo mnoho dezinformací týkajících se „zázračných léků“. Varování před uvěřením takovýmto podvodům můžeme najít i na stránkách Evropského parlamentu.⁶⁷

Rady, které mají lidem pomoci odhalit dezinformace ohledně zázračných léků na koronavirus a jsou v tomto příspěvku zveřejněny, mohou sloužit i k rozpoznání dalších druhů dezinformací. Samozřejmostí jsou poutavé nadpisy o jedinečnosti takového léku, jediné ochraně před nákazou, nedostupnosti léků, možnosti koupě pouze dnes etc.⁶⁸

Takové odkazy a nadpisy útočí na emoce a vyvolávají strach, jelikož je to „poslední zboží“, „jediné na trhu“, „dostupné pouze teď a tady“. Daly by se označit za click-baity.

Další indicie k rozpoznání dezinformace mohou být buď neexistující odkazy, nebo odkazy nedohledatelné. Stejně tak mohou stránky obsahovat loga odkazující na ministerstva, jež by měla dodat důvěryhodnost, loga státních orgánů nebo zdravotních organizací, nikde však následně nejde dohledat opravdové spojení s těmito institucemi. Dalším indikátorem, u kterého by měli čtenáři zpozornět je neadekvátně vysoká cena takového léku, přípravku nebo doplňku stravy.⁶⁹

12.1.2 Prodej reklamy

Dalším způsobem, jak si zajistit finance provozováním dezinformačních webů, může být prodej reklamní plochy. To znamená, že jsou weby zapojeny do reklamních sítí a společnosti platí webu za zveřejnění reklamy na své produkty. Často společnosti neví, na které weby je jejich reklama umístěna. Po zjištění podezřelého obsahu stránek některé společnosti své reklamy z dezinformačních webů stahují. Tématu umístování reklamy na dezinformační weby se věnoval ve svém článku web MediaGuru.⁷⁰

⁶⁷ *Koronavirus: Pozor na podvody a nekalé praktiky na internetu* [online]. 2020 [cit. 2023-04-19].

Dostupné z:

<https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20200402STO76414/koronavirus-pozor-na-podvody-a-nekale-praktiky-na-internetu>

⁶⁸ *Koronavirus: Pozor na podvody a nekalé praktiky na internetu* [online]. 2020 [cit. 2023-04-19].

Dostupné z:

<https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20200402STO76414/koronavirus-pozor-na-podvody-a-nekale-praktiky-na-internetu>

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ MEDIAGURU. Dezinformační weby získávají z reklamy globálně 2,6 mld. USD. Mediaguru.cz [online]. 2021-08-30 [cit. 2022-05-04]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2021/08/dezinformacni-weby-ziskavaji-z-reklamy-globalne-2-6-mld-usd/>

Studie nadace Open Society Fund odhaduje, že v roce 2017 si české a slovenské dezinformační weby přišly na zhruba 32,4 miliónů korun díky reklamám umístěným na jejich platformách.⁷¹

Na české scéně působí spolek Nelež, který se věnuje právě tématu umísťování reklam na dezinformační weby. Snaží se upozorňovat firmy, které nechávají umísťovat své reklamy na dezinformační weby, aby se zamyslely nad tím, jestli chtějí takové weby finančně podporovat a jestli chtějí nést společenskou odpovědnost za takové jednání. Obecně se též zabývá osvětou ohledně tématu dezinformací, jejich nebezpečností a vlivem na rozdělování společnosti.⁷²

Spolek Nelež také spolupracuje s firmami a společnostmi a pomáhá jim inzerovat jejich reklamy na jiné platformy tak, aby měly stále dobrý mediální dosah a nepodporovaly šíření lží. Nelež má na svých stránkách zveřejněný seznam webů, které považuje za dezinformační, a který stále aktualizuje. Weby do seznamu zařazuje po analýze. Využívá k tomu tři různé pohledy a mechaniky posuzování škodlivosti. První analýzu poskytuje spolku Nelež česká firma Semantic Vision, která provádí sémantickou analýzu webů a určuje, které z nich podporují antidemokratické názory a tendence. Další metodiku a pohled na věc přináší Nadační fond nezávislé žurnalistiky. Ten se zaměřuje na charakteristiku a hodnocení webů na základě tří hodnot, které by mělo důvěryhodné médium splňovat, a to je profesionalita práce prováděné s textem, nakládání se zdroji a transparentnost média. Tato metodika se nezaměřuje tedy přímo na dezinformace. Zkoumá další prvky, jako je profesionalita a ověřování informací. S těmito nedostatky totiž i tak dochází k šíření dezinformací a misinformací, přestože to nemusí být záměrem autorů. Třetí pojistkou pro zařazení webů na seznam dezinformátorů spolku Nelež je slovenský projekt Kosnšpiratori.sk. Projekt Konšpiratori.sk ověřuje weby prostřednictvím hodnotících komisí, které se skládají z odborníků na různé oblasti a pokouší se objektivně posoudit škodlivost webů. Komise se skládá z odborníků, jako jsou například politolog, biolog, historik, publicista, učitel nebo spisovatel.⁷³

Pokud je daný web shledán jako škodlivý, zařadí ho spolek Nelež do seznamu dezinformačních webů. Seznam je veřejně dostupný.

Nelež následně pomáhá firmám umísťovat reklamy na weby a platformy, které záměrně nešíří dezinformace. Snaží se tímto způsobem odříznout dezinformační

⁷¹ MEDIAGURU. Dezinformační weby získávají z reklamy globálně 2,6 mld. USD. Mediaguru.cz [online]. 2021-08-30 [cit. 2022-05-04]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2021/08/dezinformacni-weby-ziskavaji-z-reklamy-globalne-2-6-mld-usd/>

⁷² Bohušová, Tereza. (2023, April 22). Nelez.cz: web plný dezinformací financovaný z Ruska. Nelez.cz. <https://www.nelez.cz/>

⁷³ Tamtéž.

weby od finančních prostředků a omezit tak šíření dezinformací. Na svých stránkách publikoval návod pro firmy a reklamní agentury jak neinzervovat na dezinformačním webu. Předsedou spolku je Roman Číhalík, místopředsedy jsou Bob Kartous a František Vrabel.⁷⁴

Bob Kartous je zároveň mluvčím hnutí Čeští elfové. Hnutí Čeští elfové vzniklo v roce 2018 a také se zabývá dezinformacemi. Snaží se upozorňovat na dezinformační kampaně, ruskou propagandu a další fake news v českém kyberprostoru.⁷⁵

12.1.3 Podpora politických kampaní

Dezinformační weby mohou být placeny politickými kandidáty nebo politickými stranami, aby poškozovaly protikandidáty a šířily o nich dezinformace. Takové kampaně často nejsou přiznány a mohou probíhat skrytě, často se vyskytují před nastávajícími volbami.

Příkladem mohou být poslední prezidentské volby. Tématem dezinformací vstupujících do kampaně prezidentských voleb se zabývali Lukáš Valášek a Kristina Círoková na webu Seznam Zprávy.⁷⁶

Dezinformační scéna se v druhém kole volby rozhodla podporovat Andreje Babiše. Andrej Babiš se k postřehu, že je v druhém kole volby favoritem dezinformačních webů, buďto nevyjadřoval nebo se po konfrontaci redakcí Seznam Zpráv snažil působit, že o takovém tématu neví.⁷⁷

Odborník na dezinformace a politolog Miloš Gregor konstatoval, že cílem dezinformačních webů v druhém kole prezidentských voleb bylo odradit potencionální voliče Petra Pavla od účasti v těchto volbách. Usoudil tak z vysoké účasti v prvním kole. Právě kvůli vysoké účasti nebylo pravděpodobné, že by se dezinformačním webům a i přímo Andreji Babišovi povedlo zmobilizovat další voliče.⁷⁸

Redakce se zabývala dezinformačními weby, které byly v roce 2022 zablokovány kvůli šíření dezinformací a podpoře ruské agrese na Ukrajině. Weby nyní opět fungují. Jeden z nejznámějších a nejnavštěvovanějších dezinformačních webů Aeronet, stejně tak jako samotný Andrej Babiš, propagoval dezinformaci, že

⁷⁴ Bohušová, Tereza. Nelez.cz [online]. 2021 [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://www.nelez.cz/>

⁷⁵ Bohuš, L. (2021). Cesti-elfove.cz [online]. [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://cesti-elfove.cz/uvodni-strana/kontakty/>.

⁷⁶ VALÁŠEK, Lukáš a Kristina CÍROKOVÁ. Do kampaně vstoupily dezinformační weby. Nahrávají Rusku a Babišovi. Seznam Zprávy [online]. 19.1.2023 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-kauzy-do-kampane-vstoupily-dezinformacni-weby-nahravaji-rusku-a-babisovi-223683>

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Tamtéž.

protikandidát Petr Pavel bude po případném vítězství chtít poslat národ do války proti Rusku. Anonymní autor této fake news šířil další dezinformaci v rádiu Svobodný vysílač, jejíž obsah byl, že Petr Pavel je vládní kandidát. Tato dezinformace je lehko vyvratitelná, jelikož se Petr Pavel mezi kandidáty na prezidenta dostal prostřednictvím podpisů občanů.⁷⁹

Ve výše zmíněných příkladech můžeme vidět typický rys dezinformací, a to pokus o vyvolání negativních emocí. Neověřené tvrzení o úmyslech Petra Pavla zavést Českou republiku do války a jeho spojením s vládní pětikoalicí mělo v potencionálních voličích vzbudit strach a buď je všeobecně odradit od volební účasti, nebo je v ideálním případě pomocí lží přesvědčit k volbě Andreje Babiše.

12.1.4 Prodej osobních údajů

Dezinformační weby se mohou pokoušet o získání osobních dat čtenářů. Jednou z metod mohou být odkazy ve formě clickbaitu, které následně vybízí čtenáře k vyplnění osobních údajů. Osobní data a údaje mohou být využity přímo dezinformačním webem pro cílenou reklamu, podvody nebo spam.

Ve článku na webu iROZHLAS se zmiňuje, že většina dezinformačních webů se čtenářů na souhlas se sdílením jejich osobních dat neptá. Měla by k tomu sloužit lišta s možností souhlasu se sdílením nebo s odmítnutím.⁸⁰

Dezinformační weby tedy často odesílají osobní data čtenářů bez jejich souhlasu, většinou do zahraničí, často za hranice Evropské unie.

13 Závěr

Téma dezinformací není spojeno jen se současností, ale díky internetu a rychlému šíření informací se z dezinformací stal velký celospolečenský problém a v posledních letech je ve veřejném prostoru velmi diskutován. Kvůli rychlému šíření dezinformací a vysoké návštěvnosti dezinformačních webů se firmám a zadavatelům reklam vyplatí propagovat své produkty právě na dezinformačních webech, což má za následek dobré finanční zajištění těchto webů a napomáhá to k jejich fungování a dalšímu šíření dezinformací. Také kvůli rychlému šíření poplašných a dezinformačních zpráv napomáhají k jejich zviditelnění i algoritmy. Pro boj s masovým šířením dezinformací vedou třeba organizace, jako je spolek Nelež, který se pokouší dezinformační weby izolovat od finančního profitu, který se k nim dostává skrze prodej reklamní plochy.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Říha, J. (2022). Sledování, zpracování a prodej dat: Na dezinformačních serverech je soukromí čtenářů často ohroženo. iROZHLAS [online]. [cit. 2022-05-23]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/technologie/sledovani-google-soukromi-reklama-online-dezinfo_2205230600_cib

V práci jsem definovala pojmy a jevy, které s dezinformacemi souvisí. Vybrala jsem několik příkladů hoaxů a témat dezinformací, které se v posledních letech šířily českým dezinformačním prostorem. Byly to například hoaxy šířící se jako zprávy na komunikačních platformách, vyzývající k dalšímu sdílení, nebo obsahující clickbait či lživé tvrzení. Masovějším a nebezpečnějším jevem jsou dezinformační kampaně, jež mají možnost na základě lží a manipulací změnit názory lidí a například ovlivnit výsledky voleb. Proto jsem uvedla příklady dezinformací šířených v době volebních kampaní a pokusila se na nich ukázat, jaké techniky jsou v nich použity. Dále jsem se zabývala dezinformacemi o onemocnění SARS-CoV-2. Onemocnění bylo dezinformačními weby hojně zneužíváno k šíření pochyb o Evropské unii a Západu obecně.

V poslední části jsem se pokusila objasnit, jaké mají dezinformátoři motivace k šíření dezinformací, ať už jde o jednotlivce nebo celé dezinformační weby. Jednou z velkých motivací pro weby je samozřejmě finanční profit plynoucí z několika směrů.

Cílem práce bylo shrnout témata týkající se dezinformací v současném českém mediálním prostoru, demonstrovat jaká témata se šíří českým dezinformačním prostorem a ukázat jaké metody a taktiky jsou v nich použity.

Seznam použitých zdrojů

GREGOR, Miloš a Petra VEJVODOVÁ. *Nejlepší kniha o fake news, dezinformacích a manipulacích!!!*. Brno: CPress, 2018. ISBN 978-80-264-1805-4.

NUTIL, Petr. *Média, lži a příliš rychlý mozek: průvodce postpravdivým světem*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0716-2.

MAWDSLEY, Hannah. Fake news and the flu. In: *Wellcome Collection* [online]. 2019, 18. 8. [cit. 2022-08-17]. Dostupné z: <https://wellcomecollection.org/articles/XXIeHhEAACYAIdKz>

CEMPER, Jan. *Nesmyslný narativ o tom, že prý očkování způsobilo epidemii španělské chřipky a poučení z historie* [online]. 2020, 14. 11. [cit. 2022-08-19]. Dostupné z: <https://manipulatori.cz/nesmyslny-narativ-o-tom-ze-pry-ockovani-zpusobilo-epidemii-spanelske-chripky-a-pouceni-z-historie/>

RAMBOUSEK, Filip. *Španělská chřipka přišla před sto lety v několika vlnách, připomíná historik medicíny Sallfellner* [online]. 2020, 15. 10. [cit. 2022-08-19]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/spanelska-chripka-prisla-pred-sto-lety-v-nekolika-vlnach-pripomina-historik-7676403>

RUSSEZKI, Jan. Očkování proti španělské chřipce v roce 1918 nezabilo 50 milionů lidí. *AFP Na pravou míru* [online]. 2020, 16. 9. [cit. 2022-08-19]. Dostupné z: <https://napravoumiru.afp.com/ockovani-proti-spanelske-chripce-v-roce-1918-nezabilo-50-milionu-lidi>

KRUPKA, Jaroslav. *Recyklovaná lež: Španělskou chřipku prý spustil předek Billa Gatese* [online]. 2021, 2. 9. [cit. 2022-08-19]. Dostupné z: https://www.denik.cz/z_domova/spanelska-chripka-fake-news.html

Definice dezinformací a propagandy – Terorismu a měkké cíle. *Úvodní strana - Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Copyright 2022 Ministerstvo vnitra České Republiky. Všechna práva byla vyhrazena. [cit. 27. 4. 2022] Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>

Bohuš, L. (2021). *Cesti-elfove.cz* [online]. [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://cesti-elfove.cz/uvodni-strana/kontakty/>.

Ministerstvo vnitra ČR. *Koronavirus: přehled hlavních dezinformačních sdělení* [online]. 2021 [cit. 2023-05-04]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/koronavirus-prehled-hlavnich-dezinformacnich-sdeleni.aspx>

ARFA.cz. Koronavirus? To snad ne: Německo zadržuje na svém území zásilky s rouškami do České republiky a dalších zemí. Miliony respirátorů v německých skladech, zatímco v Evropě umírají tisíce lidí [online]. [cit. 2023-05-04]. Dostupné z: <https://www.arfa.cz/koronavirus-to-snad-ne-nemecko-zadrzuje-na-svem-uzemi-zasilky-s-rouskami-do-ceske-republiky-a-dalsich-zemi-miliony-respiratoru-v-nemeckych-skladech-zatimco-v-evrope-umiraji-tisice-lidi/#.ZFK0zHZBweO>

Deutsche beschlagnahmen unsere Spitalsmasken. OE24 [online]. 14.3. 2020 [cit. 2023-05-04]. Dostupné z: <https://www.oe24.at/oesterreich/politik/lkw-haengt-im-zoll-deutsche-beschlagnahmen-unsere-spitalsmasken/421716011>

VONPLON, David. Deutschland lenkt im Exportstreit um die Schutzmasken ein. Neue Zürcher Zeitung [online]. 13.3. 2020 [cit. 2023-05-04]. Dostupné z: <https://www.nzz.ch/schweiz/deutschland-lenkt-im-exportstreit-um-die-schutzmasken-ein-ld.1546320?reduced=true>

HlidaciPes.org. (2020, 17. března). Koronavirus ovládl české dezinformační weby, třetím číslem jedna byla Evropská unie [Online]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/koronavirus-ovladl-ceske-dezinformacni-weby-tercem-cislo-jedna-byla-evropska-unie/> [Citováno: 4. 5. 2023].

NOVA REPUBLIKA.(2020, 20. března). Pandemie coronavirus COVID-19: skutečným nebezpečím je agenda ID2020. 2020. Dostupné z: <https://www.novarepublika.online/2020/03/pandemie-coronavirus-covid-19-skutecnym-nebezpecim-je-agenda-id2020> [Citováno: 4. 5. 2023].

Ministerstvo vnitra České Republiky [online]. [cit. 2022-08-19]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>

Misinformace [online]. In: . 2020 [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://www.infomore.cz/cs/slovník/misinformace/>

Právu hrozí půlmilionová pokuta za články o ivermektinu, podle ústavu byly reklamní [online]. 2021, 21. 4. [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/denik-pravo-pokuta-ivermektin-sukl/r~7b56be6ea28511ebb234ac1f6b220ee8/>

DŽUBÁK, Josef. Hoax [online]. In: . [cit. 2022-08-23]. Dostupné z: <https://www.hoax.cz/hoax/zpoplatneni-whatsapp/>

E-mailové lži. Předvolební dezinformace psali a šířili lékař, advokát, důchodce nebo farmář. | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy [online]. Copyright © 1997 [cit. 23. 8. 2022]. Dostupné z:

https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/dezinformace-e-mail-prezident-volby-drahoszeman_1802090600_ogo

Recese Jindřicha Šídla vyděsila Hrad i vládu. Ministr vnitra dementuje, že by Zeman postupoval automaticky. Seznam Zprávy. Seznam Zprávy [online]. Copyright © 1996 [cit. 23. 8. 2022]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/recese-jindricha-sidla-vydesila-hrad-i-vladu-ministr-vnitra-dementuje-zeby-zeman-postupoval-automaticky-41606>

Ministerstvo varuje před dezinformací. 'Zeman postupuje automaticky, k prvnímu kolu nemusíte,' navádí leták. iROZHLAS - spolehlivé zprávy. iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy [online]. Copyright © 1997 [cit. 23. 8. 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/volby/prezidentske-volby-2018-milos-zeman-hoaxdezinformace-novinka-k-prvnimu-kolu_1801121250_haf

HORÁK, Jan. Bartík stvořil o prezidentovi chiméru smrti a nařkl ho z podvodu na voliče, píše soud. *Aktuálně.cz* [online]. 6. 5. 2021 [cit. 2022-08-23]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/bartik-stvoril-o-prezidentovi-chimeru-smrti-a-narkl-ho-z-pod/r~8c6a5fe4ad7a11eb8e470cc47ab5f122/>

Vyjádření ředitelky Archivů bezpečnostních složek - Jiří Drahoš. Jiří Drahoš [online]. [cit. 23. 8. 2022]. Dostupné z: <https://www.jiridrahos.cz/vyjadreni-reditelky-archivu-bezpecnostnich-slozek/>

Demagog.cz [online]. [cit. 2022-08-24]. Dostupné z: <https://demagog.cz/politici/jiri-drahos-433?page=8>

BABIŠ, Andrej. *Má reakce na reportáž Seznam Zprávy*. In: Facebook [online] 13. 11. 2018 [cit. 2022-08-24]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/AndrejBabis/posts/1381267678676539>

BURÝŠEK, Jiří. Andrej Babiš v příspěvku ohledně svého syna fauluje ve všech větách kromě jedné. *Bezfaulu.net* [online]. [cit. 2022-08-24]. Dostupné z: <https://bezfaulu.net/udalost/andrej-babise-v-prispevku-fauluje-ve-vsech-vetach-krome-jedne/>

POLÁCH, Miroslav. EMOCE VS. RACIONÁLNO: Již od dob Platona někteří lidé nahlíží na emoce při rozhodování jako na něco špatného. Opravdu jsou emoce překážkou a způsobují jenom tolik problémů?. *GROWJOB* [online]. [cit. 2023-02-05]. Dostupné z: <https://www.growjob.com/clanky-corporate/emoce-vs-racionalno/>

Dezinformace. *Česko v datech* [online]. 20. 9. 2022 [cit. 2022-12-28]. Dostupné z: <https://www.ceskovdatech.cz/clanek/176-dezinformace/>

Češi mají stále vysokou důvěru v média veřejné služby. *Mediaguru* [online]. 10. 6. 2022 [cit. 2022-12-28]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2022/06/cesi-maji-stale-vysokou-duveru-v-media-verejne-sluzby/>

Seznam dezinformačních webů. *Iniciativa Sníh* [online]. 2. 1. 2021 [cit. 2022-12-30]. Dostupné z: <https://www.iniciativa-snih.cz/seznam-dezinformacnich-webu/>

Dezinformace. *Česko v datech* [online]. 20. 9. 2022 [cit. 2022-12-28]. Dostupné z: <https://www.ceskovdatech.cz/clanek/176-dezinformace/>

Pro uživatele sociálních sítí je šíření lží jako droga, ukazuje studie. *Česká televize* [online]. 19.1.2023 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/3558940-pro-uzivatele-socialnich-siti-je-sireni-fake-news-jako-droga-ukazuje-studie>

Koronavirus: Pozor na podvody a nekalé praktiky na internetu [online]. 2020 [cit. 2023-04-19]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20200402STO76414/koronavirus-pozor-na-podvody-a-nekale-praktiky-na-internetu>

MEDIAGURU. Dezinformační weby získávají z reklamy globálně 2,6 mld. USD. *Mediaguru.cz* [online]. 2021-08-30 [cit. 2022-05-04]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2021/08/dezinformacni-weby-ziskavaji-z-reklamy-globalne-2-6-mld-usd/>

Bohušová, Tereza. (2023, April 22). Nelez.cz: web plný dezinformací financovaný z Ruska. *Nelez.cz*. <https://www.nelez.cz/>

Bohuš, L. (2021). *Cesti-elfove.cz* [online]. [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://cesti-elfove.cz/uvodni-strana/kontakty/>.

VALÁŠEK, Lukáš a Kristina CIROKOVÁ. Do kampaně vstoupily dezinformační weby. Nahrávají Rusku a Babišovi. *Seznam Zprávy* [online]. 19.1.2023 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-kauzy-do-kampane-vstoupily-dezinformacni-weby-nahravaji-rusku-a-babisovi-223683>

Říha, J. (2022). Sledování, zpracování a prodej dat: Na dezinformačních serverech je soukromí čtenářů často ohroženo. *iROZHLAS* [online]. [cit. 2022-05-23]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/technologie/sledovani-google-soukromi-reklama-online-dezinfo_2205230600_cib